

6. McDaniel O.C. The paradigms of governance in higher education system //Higher Education Policy. – 1996. – 9(2). – pp.137-158

7. Организация ООН по вопросам образования, науки и культуры (ЮНЕСКО) (1997) // Документы 29-й сессии Всеобщей конференции; Австрийская Резолюция. (Т. 1, СС. 26-36). Париж: ЮНЕСКО, 2003

Көкенова С.Қ., 3 курс (Қарағанды Бөкетов университеті)
Ғылыми жетекші – магистр, оқытушы Жоламанова М.Қ.

ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЗАҚСТАННЫҢ КИБЕР ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІ ЖЕТІЛДІРУ

Киберқауіпсіздік - бұл әр уақытта шешуге және қорғауға тырысатын ең өзекті тақырыптардың бірі болып саналып келеді. 2017 жылы Елбасы Н. Назарбаев өз жолдауында Үкімет пен Ұлттық қауіпсіздік комитетіне «Қазақстан киберқалқаны» жүйесін қалыптастыру бойынша шара қабылдауларын тапсырған болатын. Қазақстан Республикасының Қорғаныс және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: Жаһандық бәсекеге қабілеттілік» Жолдауын іске асыру мақсатында, «Қазақстан-2050» Стратегиясының Қазақстанның әлемнің ең дамыған 30 мемлекетінің қатарына кіруі бойынша тәсілдемелерін ескере отырып, Киберқауіпсіздік тұжырымдамасы, яғни «Қазақстанның Киберқалқаны» жобасын әзірледі. Қазақстанның Елбасы Н. Назарбаев Қазақстан халқына жолдауында киберкылмыспен күрестің өзектілігі барған сайын арта түсетіндігін айтқан болатын. "Қауіпсіздік ахуалы қуатты және әрекет ете алатын мемлекеттің өлшеміне айналып келеді. Қазіргі заманда адамзат терроризмнің белең алуымен бетпе-бет келіп отыр. Бұл ретте деструктивті күштерді қаржыландыратындарға, шетелдік террористік ұйымдармен байланыс жасайтындарға қарсы күрес жүргізу ісі негізгі мәселе болып саналады", - деп Жолдауында айтып өткен болатын. Киберқауіпсіздік тұжырымдамасы, яғни «Қазақстанның киберқалқаны» жобасын әзірлеу кезінде Малайзия, Сингапур, Великобритания, Германия, Чехия, Франция, Литва, Эстония, Финляндия, Швеция, Швейцария және т.б. секілді елдердің халықаралық тәжірибесі зерделенді. Тұжырымдаманың мақсаты жаһандық бәсекелестік жағдайларында Қазақстан Республикасының тұрақты дамуын қамтамасыз ететін, электрондық ақпараттық ресурстардың, ақпараттық жүйелер мен ақпараттық-коммуникациялық инфрақұрылымның сыртқы және ішкі қауіптерден қорғалуына қол жеткізу және сол деңгейде ұстау болып табылады.

Тұжырымдаманы іске асыру мерзімі екі кезеңнен тұрды, бірінші кезеңі 2017-2018 жылдар аралығын қамтыған, ал екінші кезең 2019-2022 жылдар. Соның нәтижелері:

Бірінші кезеңде:

- ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы белгіленген талаптарды сақтаудың толық құқықтық қолдану практикасы қалыптастырылған еді;

- білім беру бағдарламалары мен кәсіби стандарттарға ревизия жүргізілді, ақпараттық қауіпсіздік саласында даярланатын мамандардың саны мен сапасы артты, осы салада жұмыс істеп жүрген қазіргі қызметкерлердің біліктілігін арттырды;

- отандық зерттемелер жасауда өнеркәсіп пен ғылым арасындағы өзара іс-қимыл мен кооперациялаудың тиімді схемасы бір жолға қойылды.

Бұл екінші кезеңде:

- қазақстандық ІТ-компаниялардың ұлттық ақпараттық-коммуникациялық инфрақұрылымды ақпараттық қауіпсіздік жүйелерімен қамтамасыз етуге негізді түрде қатысуын;

- отандық электрондық өнеркәсіп кәсіпорындарын мемлекеттік органдар мен квазимемлекеттік сектордың ел аумағында телекоммуникациялық жабдық сатып алуына тапсырыстармен жүктеуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

«Қазақстанның киберқауіпсіздік тұжырымдамасын («Қазақстанның киберқалқаны») бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметі қаулысының жобасы бекітілгеннен кейін Қазақстан Республикасының Қорғаныс және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі үш айлық мерзімде 2017-2022 жылдарға дейінгі Киберқауіпсіздік тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын әзірлеп және оны Үкіметке енгізген болатын.

Қазақстан елдегі киберқауіпсіздікті жақсарту бойынша белсенді жұмыс істеуде. Төменде цифрлық ортада киберқауіпсіздікті нығайту үшін қолданылатын кейбір шаралар берілген:

1. Заңнама: Қазақстанда киберқауіпсіздікті реттейтін заңдар мен нормативтік актілер қабылданды. Мысалы, 2018 жылы ақпарат пен ақпараттық жүйелерді қорғау үшін ережелер мен талаптарды белгілейтін "киберқауіпсіздік туралы" Заң қабылданды.

2. Мемлекеттік бағдарламалар: Қазақстан Үкіметі киберқауіпсіздікті нығайту бойынша бірнеше бағдарламалар мен стратегиялар әзірледі. Бұл бағдарламаларға мамандарды оқыту, мамандандырылған орталықтар мен зертханалар құру және ақпаратты қорғаудың техникалық құралдарын әзірлеу кіреді.

3. Киберқауіпсіздік саласындағы инциденттерді үйлестіру орталығы: Қазақстанда киберқауіпсіздік саласындағы инциденттерді үйлестіру орталығы (ОКИБ) жұмыс істейді, ол кибершабуылдарды анықтауға, алдын алуға және оларға ден қоюға жауапты ұлттық орган болып табылады.

4. Халықаралық ұйымдармен ынтымақтастық: Қазақстан киберқауіпсіздік саласында тәжірибе алмасу және үздік тәжірибелерді тарату үшін халықаралық телекоммуникация одағы (МӨС) және Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы (ЕКЫҰ) сияқты халықаралық ұйымдармен белсенді ынтымақтасады.

5. Білім және хабардарлық: мемлекет киберқауіпсіздік туралы халықтың хабардарлығын арттыру бойынша жұмысты белсенді түрде жүзеге асырады. Осы жұмыс аясында кең аудиторияға арналған семинарлар, тренингтер және білім беру бағдарламалары өткізіледі.

6. Ақпаратты қорғаудың техникалық құралдары: Қазақстан кибершабуылдарды анықтауға және оларға қарсы тұруға көмектесетін ақпаратты қорғаудың техникалық құралдарын әзірлейді және енгізеді.

Осы тақырып төңірегіндегі Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың айтылған ойы: "Әлемдік турбуленттік үш жауыздықтың, атап айтқанда сепаратизм, терроризм мен экстремизм күштерінің бас көтеруіне әкеп соқты. Өршіп бара жатқан қауіптерге деген біздің ұйымның орынды жауабы – сепаратизм, терроризм мен экстремизмге қарсы ШЫҰ-ға мүше мемлекеттердің ынтымақтастық бағдарламасын интернетте де белсенді түрде жүзеге асырудан көрініп тұр. Қоғамдық және экономикалық салалардың онлайн режимге өтуі – киберқауіпсіздік мәселелерінің маңыздылығын алға шығарады. Сол себепті біз жедел түрде ШЫҰ Аймақтық Терроризмге қарсы Құрылым аясында (ШЫҰ ТҚҚА) Ақпараттық қауіпсіздік орталығын құруымыз керек деп есептейміз", - деді Қасым-Жомарт Тоқаев видеоконференция режимінде өтіп жатқан Шанхай Ынтымақтастық Ұйымына мүше мемлекеттер басшыларының кеңес отырысында. Ведомстволардың және құқық қорғау органдарының басшыларының қатысуымен өткен жиында Жамбыл облысы Қордай ауданында болған оқиғаға байланысты алдын алу және ақпараттық жұмыстар жөніндегі мәселелер қарастырылды. Мемлекет басшысы құқық қорғау органдарына алдағы уақытта мұндай оқиғаларға жол бермеу үшін кешенді шаралар қабылдауды тапсырды. Қазақстан Президенті жалған ақпарат тарату және арандату сипатындағы кез келген әрекеттің жолын кесіп, ақпараттық кеңістіктегі жұмыстарды күшейтуді талап етті.

Жалпы, Қазақстан киберқауіпсіздікке үлкен мән береді және оны нығайту үшін белсенді жұмыс істейді. Алайда, киберқауіптер үнемі дамып келе жатқанын атап өткен жөн, сондықтан киберқауіпсіздік шараларын жетілдіруді жалғастыру және онлайн-ортада қырағы болу маңызды.

Әдебиеттер

1. https://kaz.inform.kz/news/kiberkauipsizdikti-kamtamasyz-etu-ushin-kazakstannyn-kiberkalkany-zhobasy-azirlendi_a3031971/
2. <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyn-kazakstan-halkyna-zholdaury-181416>
3. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000407>
4. <https://egemen.kz/article/255352-aqparattyq-qauipsizdik-ortalyghyn-quruymyz-kerek-toqaeu>

Кусаинов А.А., 4 курс (Қарағанды Бөкетов университеті)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., қауымдастырылған профессор Матаева Б.Т.

ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЛАРЫНДАҒЫ КӘСІПОРЫН МЕНЕДЖМЕНТИ

Бүгінгі жаһандық ақпараттық қоғамымызда жаңаша цифрлық экономикалық құрылым қарқынды қалыптасуда. Елдер экономикасының барлық салаларына ақпараттық технологиялар еніп, тұтас процестерді цифрландыру қажеттілігі туындады. Кәсіпорындар нарықта бәсекелік артықшылықтарға ие болулары үшін жұмыс жасау және басқаруында жаңа талаптарға жауап беруге мәжбүр. Ақпараттандыру және цифрландыру төңірегіндегі талаптарға сәйкес, кәсіпорындар басқаруға жаңаша келіспен таяну сұрақтары ерекше маңызға ие. Ендігіде, цифрлық экономиканың жаңаша қағидаттарына негізделі, ықтимал болатын ілесіп мәселелерді алдын-ала болжау, кері салдарды мейлінше азайту, кәсіпорын қызметінің табысты нәтижесін төңірегінде нақты шешімдерді өңдеу ерекшеліктерін ескере отырып, кәсіпорын қызметін ұйымдастыру және басқару қажеттілігі туындады. Мұнда жаңашылдық технологиялар және бизнес-процестерді ұтымды ету жолдарын қолдану негізінде кәсіпорындардың қолда бар ресурстар мен бизнес-процестерді тиімді басқару жүйесін қалыптастыра бәсекелестік артықшылыққа ие болу мүмкіндігін де айта кету керек. Яғни, кәсіпорындағы бизнес-процестерді үнемі жақсартып, оңтайландыру басқарудың маңызды құралы болмақ.

Жаңа цифрлық экономикалық құрылым жағдайларындағы кәсіпорын менеджменті сыртқы ортада орын алған барлық өзгерістерге бейімделіп, тез кері әсер ете алып, ұйымдағы бизнес-процестердің нақты құрылымды айқындалу қажеттілігін түсіне, білікті мамандар және жалпы кадр саясатының тиімді жүйесін қалыптастыра, цифрландыру талаптарын ескере басқаруды қамтиды [1]. Заманауи цифрландыру жағдайларында кәсіпорын менеджментін қалыптастыру және жүзеге асыру ерекшеліктері 1-суретте кескінделген.